

มรดกเต๋าในภาษาและสังคมไทย : พิธีขวัญ หลักเมือง-เสื่อเมือง และตะแหลว

Taoist Legacies in the Thai Language and Culture

วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์

Wilaiwan Khanittanan

Abstract

This article proposes that the Thai Chalew or Ta-laew had its origin in Taoism. The argument is based on the hypothesis that the ancestors of the Thais once lived in the vicinity of present-day North Vietnam and Southwestern China and practiced “Taoism”. Later they migrated to the present area and adopted Buddhism. Modern Thais no longer practice Taoism but traces of Taoist faith can still be found in their society. Chalew, Riak Khwan ceremonies, and Lak Muang or City Pillar are explained as Taoist legacies to the Thais. At present a large number of Thai farmers still use “Chalew” to ward off demons in the same way that the Tais in North Vietnam and in Southwestern China do.

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอว่า “เลว” หรือ “ตาแหลว” พัฒนามาจาก “ปากัว/โป้ยช่วย” หรือยันต์แปดเหลี่ยมของจีน แนวคิดนี้พัฒนาต่อจากสมมุติฐานที่ว่า บรรพบุรุษของคนไทยเคยนับถือศาสนาเต๋าเมื่อยังมีถิ่นฐานอยู่ในย่านซึ่งปัจจุบันคือ เวียดนามเหนือ และจีนทางตะวันตกเฉียงใต้ ในปัจจุบันคนไทยไม่ได้นับถือศาสนาเต๋าแล้ว แต่ร่องรอยของความเชื่อโบราณนี้ยังคงมีอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน บทความนี้อธิบายว่า “เลว” เป็นมรดกความเชื่อของศาสนาเต๋าที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย เช่นเดียวกับ พิธีเรียกขวัญ และหลักเมือง ในปัจจุบันชาวนาไทยยังคงใช้ “เลว” ป้องกันผีร้ายในทำนองเดียวกันกับคนไทในเวียดนามเหนือ และจีนทางตะวันตกเฉียงใต้

ความนำและภูมิหลังของเรื่อง

บทความเรื่อง “มรดกเต้าในสังคมไทย” นี้เป็นการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องจากแนวคิดที่ว่าบรรพบุรุษของคนไทยเคยนับถือศาสนาเต้า หรือนับถือผี และเคยมีถิ่นฐานอยู่ในย่านซึ่งปัจจุบันคือ เวียดนามเหนือและจีนทางตะวันตกเฉียงใต้ ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดนี้ไว้ในบทความเรื่อง “ร่องรอยความเชื่อเต้าในภาษาไทย-ไทย” ในวารสารภาษาและภาษาศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2546 และเรื่อง “ศาสนาเต้ากับถิ่นกำเนิดของคนไท-ไทย” ในวารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 2 เล่มที่ 1 หลักฐานทางด้านวัฒนธรรมที่ยังมีอยู่ในปัจจุบันคือ ในย่านดังกล่าวยังมีคนที่เรียกชื่อตนเองว่าเป็นคนไต (ไท) และมีคนพูดภาษาตระกูลไทที่ใช้ชื่ออื่น ๆ อีกเป็นจำนวนประมาณ 20 ล้านคน เช่น ไต ไตดำ ไตแดง ไตขาว นุง ไย้ คนเหล่านี้ทั้งที่อยู่ในยูนนาน กวางสี และเวียดนามเหนือ ล้วนยังนับถือศาสนาเต้า หรือนับถือผีอยู่เกือบทั้งหมด หลักฐานทางภาษาที่แสดงว่าบรรพบุรุษของคนไทยเคยอยู่ในย่านเวียดนามเหนือคือ ภาษาไทย และภาษาเวียดนามมีคำเหมือนกันเป็นจำนวนหลายร้อยคำซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มหนึ่งเป็นคำที่มีที่มาจากภาษาจีน เพราะจีนเคยส่งคนไปปกครองคนเถื่อนร้อยจำพวก (ไปเหยว) ซึ่งรวมถึงคนไทยและคนเวียดนามด้วยตั้งแต่ปี 111 ก่อนคริสต์ศักราชจนถึงปีคริสต์ศักราช 938 (Huard and Durand, 1993) อีกกลุ่มหนึ่งเป็นคำที่ไม่ได้มีที่มาจากภาษาจีน แต่เป็นคำที่ภาษาไทยและภาษาเวียดนามมีใช้เหมือนกัน เพราะเคยอยู่ร่วมกัน อาทิ คำว่า “เหมือง” “ฝาย” “(หมู่)บ้าน” “วัน” “(เพลง)ยาว” (เพลงโต้ตอบกันของคนหนุ่มสาว) “แจว” (รุ่ง) “สาง”

ภาษาเวียดนามและภาษาไทยในเวียดนามมีคำที่มาจากภาษาจีนใช้มากกว่าภาษาไทย และมีวิวัฒนาการคล้ายภาษาจีนมากกว่า เพราะไม่ได้อพยพย้ายออกไปจากย่านอิทธิพลจีน ส่วนบรรพบุรุษของคนไทยนั้นได้อพยพออกจากย่านอิทธิพลจีนในเวียดนามเหนือ มาสู่ดินแดนซึ่งเป็นอาณาจักรไทยในปัจจุบัน ภาษาไทยจึงมีวิวัฒนาการที่แตกต่างไป

คำที่มีที่มาจากภาษาจีนที่ภาษาไทยและภาษาเวียดนามมีใช้เหมือน ๆ กันนั้น มีทั้งคำทั่วไป คำที่เกี่ยวข้องกับระบบการปกครอง และคำในแวดวงศาสนาเต้า

ตัวอย่างคำในแวดวงศาสนาเต้า

	ภาษาไทย	ภาษาเวียดนาม	ภาษาจีน
ขวัญ	khwan ⁵	hum	hun ²
แถน	theen ⁵	tiên	tian ¹

	ภาษาไทย	ภาษาเวียดนาม	ภาษาจีน
ท้าว	thaaw ⁴	tao	tao ⁴ (ren)
มิ่ง	ming ³	ming	ming ⁴
หมอ(ผี), mow ⁵		mo ²	wu ^{1/2}
คนทรง			

ที่มาของศาสนาเต๋ากับชนกลุ่มน้อยในสมัยโบราณ

เมื่อจีนปกครองพวกคนเถื่อนร้อยจำพวก (ไป๋เหยวี่) ในย่านที่เป็นเวียดนามเหนือ และจีนทางตะวันตกเฉียงใต้ในปัจจุบันเมื่อปี 111 ก่อนคริสตกษัตริราช จนถึงปี ค.ศ. 938 นั้น จีนคงจะไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะเผยแพร่ศาสนาเต๋า แต่อย่างใด หากแต่ว่าในช่วงเวลานั้น ศาสนาและการปกครองของจีนไม่ได้แยกกันดังในปัจจุบัน ในสมัยโบราณผู้ปกครองเป็นทั้งผู้ดูแลความสงบสุขของบ้านเมืองให้พ้นจากการรุกรานของศัตรู และผู้รักษาโรคร้ายขับไล่ผี ความวิบัติ และสัตว์ร้ายที่นำความเดือดร้อนมาให้คนในปกครอง เมื่อพิจารณาจากแง่ศาสนา เต๋าในสมัยโบราณจึงเป็นมากกว่าลัทธิความเชื่อ นั่นคือเป็นวิถีชีวิตด้วย (Robinet, ค.ศ.1992 หน้า 20)

สำหรับดินแดนทางใต้ของจีนซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่ของคนเถื่อน 100 จำพวก (ไป๋เหยวี่) นั้น จีนใช้ระบบที่เรียกว่า “ดินแดนสนตะพายไล่บังเหียน” (jimi zhouxian) (Holm, ค.ศ.2003, หน้า 165) กล่าวคือจีนเป็นผู้แต่งตั้งผู้ปกครอง ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองให้เป็นผู้ดูแลชาวบ้านชาวเมือง และทำหน้าที่จัดเก็บภาษีส่งให้จีน และชาวพื้นเมืองผู้ที่จีนเลือกและแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองนั้น เดิมเป็น “คนดิบ” ซึ่งจีนก็จะทำให้ “สุก” โดยให้เรียนรู้วัฒนธรรมจีน (Holm อ้างแล้ว หน้า 167) วัฒนธรรมจีนซึ่งผู้ปกครองชาวพื้นเมืองต้องเรียนคือ ภาษาจีน และเรียนรู้หน้าที่ในระบบบริหารของจีน ในการปกครองชนเผ่าต่างๆ ทางใต้ของจีน จีนแบ่งเขตการปกครองออกเป็นขนาดต่างๆ ขนาดที่คนไทยคุ้นเคยและเป็นที่รู้จักมากที่สุดคือ ขนาดโจว (zhou) ซึ่งพจนานุกรมจีน-อังกฤษ ของ Mathews กล่าวว่าว่าเป็นเขตการปกครองที่มีขนาด 2,500 ครอบครัว ในเวียดนามก็มีการกล่าวถึงเขตการปกครองขนาดนี้คือ “สิบสองโจวไท่” หรือ “สิบสองจุไท่” (เรียกกลายเป็นสิบสองเจ้าไทยก็มี) ในระบบการปกครองของจีน เขตการปกครองขนาดต่างๆ ตั้งแต่ใหญ่สุดคือจีนทั้งประเทศไปจนเล็กสุดคือระดับหมู่บ้าน มีการปกครองรูปแบบเดียวกัน กล่าวคือประมุขในแต่ละเขตปกครองเป็นเสมือน “จักรพรรดิ” ในเขตของตน แม้กระทั่งในระดับหมู่บ้านก็เช่นเดียวกัน รองลงไปเป็น

คณะผู้บริหารอาวุโสหรือ “แก่บ้านแก่เมือง” (แล้วแต่ระดับการปกครอง) ทำหน้าที่เป็นคณะที่ปรึกษาให้ผู้ปกครอง ผู้ปกครองของแต่ละเขตการปกครองมีอำนาจลดหลั่นกันไปตามขนาดพื้นที่ของเขต และภายในแต่ละเขตผู้ปกครองก็มีลำดับชั้นและมีอำนาจที่ลดหลั่นกันไปตามลำดับเช่นเดียวกัน

ผู้ปกครองในระบบของจีนโบราณนี้ นอกจากทำหน้าที่ปกครองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ด้านการศาสนาด้วย จักรพรรดิจีนต้องทรงประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามฤดูกาลตามประเพณีที่กำหนดไว้ (Maspero, ค.ศ.1981 หน้า 95) รวมถึงการทำพิธีแรกนาด้วย ผู้ปกครองในระดับหมู่บ้านก็ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่างๆ ให้บ้านให้เมืองเช่นเดียวกัน

คนไทยที่อยู่ภายใต้การปกครองของจีนในสมัยโบราณ

ในปัจจุบันคนไทย(ไต) และคนที่พูดภาษาตระกูลไทสาขาต่างๆ อาทิ คนไย้ คนนุง คนไท้ ทั้งในย่านเวียดนามเหนือและในจีนทางตะวันตกเฉียงใต้ยังคงนับถือผีหรือศาสนาเต๋าอยู่ กล่าวคือมีความเชื่อเรื่องขวัญและผี (ผีบรรพบุรุษและเทวดา) แต่ทางการคอมมิวนิสต์ในทั้ง 2 ประเทศได้ห้ามมิให้ “ดาว” (เต๋าชื่อ-ท้าว) ประกอบพิธีเช่นบ้านเช่นเมืองมาเป็นเวลาประมาณ 40 ปีแล้ว (ข้อมูลภาคสนามในเวียดนามปี พ.ศ.2543 และในจีนจาก Holm, ค.ศ.2003 หน้า 1) ในพิธีเช่นนี้ตามประเพณีดั้งเดิมจะต้องมีการฆ่าควาย ซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามกลุ่ม อาทิ ไทดำฆ่าควายดำ ไทขาวฆ่าควายเผือก “ดาว” ในภาษาไทยในเวียดนามเหนือ (หรือ “ท้าวในภาษาไทย) ในปัจจุบันจึงไม่มีหน้าที่ทางศาสนา ในบางหมู่บ้าน “ดาว” ยังดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านอยู่ บางหมู่บ้านยังมีทั้ง “หมอ” และ “แม่จิม” ด้วย หมู่บ้านไทดำไทขาวไม่มี “แม่จิม” แต่มี “มด” “หมอ”เป็นผู้ชายส่วน “แม่จิม”เป็นผู้หญิง คนทั้ง 2 ประเภทนี้ในปัจจุบันยังทำหน้าที่รักษาโรคให้ชาวบ้าน โดยเป็นตัวกลางติดต่อกับผีที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วย “หมอ”ในเวียดนามยังใช้ไม้ไค้รูปดวงจันทร์เสี้ยว 2 อัน โยนเสี่ยงทายหาคำตอบ (ถ้าคว่ำทั้ง 2 อันเป็นคำตอบว่า “ใช่”) ส่วน “แม่จิม” ใช้วิธีเข้าทรงและ “ผี” ที่มาเข้าทรง “แม่จิม” จะบอกถึงสาเหตุที่ทำให้ “คนป่วย” เกิดอาการเจ็บไข้ว่าเป็นเพราะคนป่วยได้ไปล่วงเกินผีใดที่ใด เช่น ไปปัสสาวะในบางที่ ไปตัดกิ่งไม้ต้นไม้ ฯลฯ การรักษาของทั้ง “หมอ” และ “แม่จิม” คล้ายๆกันคือต้องไหว้ผีด้วย “เหล้า” และ “ไก่ต้ม” ซึ่งเมื่อเสร็จพิธีแล้ว “หมอ” และ “แม่จิม” มักจะแบ่งเครื่องเช่นไหว้ไปเป็นค่าทำพิธีส่วน “ดาว” หรือ “ท้าว” นั้นในอดีตประกอบพิธีเกี่ยวกับ “ขวัญ” ซึ่งต้องใช้ตำราที่เขียนเป็นภาษาจีน ดังนั้น “ดาว” จึงต้องเป็นผู้ที่ได้ศึกษาภาษาจีน และย้อนหลังไปในอดีต “ดาว” ต้องเข้าพิธีบวชของ

ศาสนาเต๋า คือต้องมีพระอาวุโสหลายรูปมาร่วมกันประกอบพิธีบวชให้ พิธีกรรมที่ให้ “ดาว” ประกอบมีพิธีเรียกขวัญคนป่วย พิธีแต่งงาน พิธีศพ และพิธีเซ่นบ้านเซ่นเมือง ในบางหมู่บ้าน “ดาว” ทำหน้าที่รักษาโรคด้วย กล่าวคือ คนๆเดียวทำหน้าที่เป็นทั้ง “ดาว” และ “หมอ”

ข้อมูลจากภาคสนามของผู้เขียนเองและจากผลการศึกษาของนักประวัติศาสตร์ นักภาษาศาสตร์และนักปรัชญาศาสนาต่างๆ อาทิผลงานของ Daved Holm เรื่อง *Killing a Buffalo for the Ancestors A Zhuang Cosmological Text from Southwestern China*. ผลงานของ Henri Maspero เรื่อง *Taoism and Chinese Religion*. ผลงานของ Isabelle Robinet เรื่อง *Taoism Growth of a Religion*. ผลงานของ Luo Yongxian เรื่อง *The Subgroup Structure of the Tai Languages. A Historical Comparative Study* และผลงานของ Keith Taylor เรื่อง *The Birth of Vietnam* ทำให้เราสามารถสืบสร้างลักษณะสังคมไทโบราณได้ว่าเป็นสังคมกสิกรรมทำนาข้าวที่อยู่ภายใต้อิทธิพลการปกครองจากจีน และเขตการปกครองต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน หรือเมืองเป็นทั้งหน่วยทางศาสนาและสังคมการปกครองในหน่วยเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ปกครองทำหน้าที่ด้านการปกครองดูแลให้ชาวบ้านชาวเมืองให้ทำนา เก็บภาษีจากชาวนา ตัดสินคดีให้ชาวบ้านชาวเมืองที่เป็นความฟ้องร้องกัน ในขณะเดียวกันผู้ปกครองก็ทำหน้าที่ทางศาสนาด้วย เป็นต้นว่า ทำพิธีแรกนา หรือเริ่มต้นทำนาเพื่อให้ชาวนาลงมือทำนาตาม ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ขับไล่โชคร้าย และสัตว์ร้ายที่ทำลายพืชผลการเกษตร ตลอดจนทำพิธีเซ่นไหว้ผีบ้าน ผีเมืองและผีบรรพบุรุษให้ปกป้องคุ้มครองชาวบ้านชาวเมืองให้ทำนาได้ผลดี และทำพิธีกรรมตามช่วงเวลาที่มีกำหนดไว้เป็นจารีตประเพณีดังใน “ฮิต 12 คอง 14” หรือ “ฮิตคองเมืองบ้าน”

ในสมัยโบราณแม้ว่าผู้ปกครองจะเป็นผู้นำทางความเชื่อด้วย แต่ความเชื่อของผู้ปกครองกับความเชื่อของชาวบ้านชาวเมืองต่างกัน ผู้ปกครองเป็นผู้มีวิชาเป็นสื่อกลางที่สามารถติดต่อขอความช่วยเหลือจากผีบรรพบุรุษและผีบนสวรรค์ (เทพเจ้า) ให้กับชาวบ้านชาวเมืองได้ ผู้ปกครองเป็นคนที่แตกต่างจากชาวบ้านชาวเมืองทั่วไป เพราะผู้ปกครองเป็นคนที่จีนหรือสวรรค์ส่งให้มาปกครองชาวบ้านชาวเมือง ดังนั้นในพงศาวดารไท-ไทยทั่วไป เมื่อกล่าวถึง “เจ้า” ที่จะเข้าปกครองบ้านเมืองใดก็จะกล่าวถึง “การลงมาทางบันได/พะอง” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการลงมาจากเบื้องบน จากสวรรค์หรือจากจีนซึ่งเป็นผู้ปกครองสูงสุด ส่วนชาวบ้านชาวเมืองทั่วไปเชื่อเรื่องขวัญที่มีอยู่ในตัวคนทุกคน เชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีน้ำ ผีดิน ผีในธรรมชาติ และเชื่อว่า “ผี” เหล่านี้สามารถทำให้เกิดความเจ็บไข้และโชคร้ายได้ ชาวบ้านชาวเมืองต้องพึ่งผู้ที่สามารถติดต่อกับ “ผี” และต่อรองกับ “ผี” ได้

มรดกเก่าในสังคมไทย

คนไทยในประเทศไทยแยกย้ายมาจากคนไทในเวียดนามเหนือ หรือในจีนทางตะวันตกเฉียงใต้ เป็นเวลานานมาแล้วนับได้เป็น 1,000 ปี และคนไทยได้มารับนับถือศาสนาพุทธและมีวิถีชีวิตแบบใหม่ทำให้ภาษาและวัฒนธรรมของคนไทยเปลี่ยนไปจากเดิมและแตกต่างไปจากคนไทในเวียดนามเหนือและคนจีนทางตะวันตกเฉียงใต้มาก อย่างไรก็ตามถ้าเราเปรียบเทียบภาษาและวัฒนธรรมของคนไทยในประเทศไทยกับคนไทและคนพูดภาษาตระกูลไทในเวียดนามเหนือ เราจะพบว่าในสังคมไทยยังมีภาษาและประเพณีแบบเก่าอยู่อีกมาก และเราจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นสัมพันธ์กับภาษาเปลี่ยนแปลงทางภาษาอย่างแยกจากกันมิได้ นั่นคือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมย่อมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางภาษาเสมอ แต่เนื่องจากหัวข้อนี้อยู่นอกขอบเขตของบทความนี้ ในที่นี้จึงจะไม่อภิปรายในรายละเอียดของเรื่องนี้ แต่จะกล่าวคือภาษาและประเพณีแบบเก่าที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย คือ

1. ขวัญ-พิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ
2. เจ้าพ่อหลักเมือง เลือเมือง
3. เผลว-ตะแหลว-ตะเหลว

ขวัญ

“ขวัญ” เป็นความเชื่อหลักอย่างหนึ่งของศาสนาเต๋าเชื่อกันว่า มนุษย์ทุกคนมีขวัญอยู่ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย ศีรษะ แขน ขา ท้อง ฯลฯ ในความเชื่อแบบเต๋าดั้งเดิมของจีนระบุว่าขวัญมีจำนวน 30 แต่จำนวนขวัญนี้แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ และพระเต๋ามีหน้าที่สำคัญ คือทำพิธีเกี่ยวกับขวัญในโอกาสต่างๆ อาทิ เรียกขวัญคนป่วย ส่งขวัญคนตาย (Maspero, ค.ศ.1981) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องนี้ได้จากวิไลวรรณ ชนิษฐานันท์ พ.ศ.2545) คำว่า “ขวัญ” มีที่มาจากภาษาจีน ในสมัยโบราณจีนออกเสียงคำนี้ว่า *xuan (ชวน) แต่จีนปัจจุบันออกเสียงว่า hun² ซึ่ง Matthew’s Chinese-English Dictionary ให้นิยามว่า “The soul, the spiritual part of man that ascends to heaven...” สำหรับคนพูดภาษาตระกูลไทในจีน และในเวียดนามที่ยังนับถือเต๋ออยู่ การแบ่งเรื่องขวัญมีความละเอียดซับซ้อนกว่าคนไทยซึ่งเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธแล้ว เช่น คนจ้วง เรียก “ขวัญ” ส่วนหนึ่งว่า “hoen” ซึ่งใกล้เคียงกับการออกเสียงแบบจีน ในด้านความหมาย “hoen” หมายถึง yang (หยาง) soul (Holm, ค.ศ.2003 หน้า 239) คือ ขวัญส่วนที่ขึ้นสวรรค์ไปเมื่อเจ้าของขวัญตาย ซึ่งเป็นความหมายเดียวกันกับของจีน และคนจ้วงเรียกขวัญอีกส่วนหนึ่งว่า “bek” หมายถึง yin (หยิน)

soul (Holm, ค.ศ.2003 หน้า 230) ซึ่งเป็นขวัญส่วนที่อยู่ในโลกมนุษย์ไม่ขึ้นไปสวรรค์เหมือน “hoen” การแบ่งขวัญออกเป็นสองพินและหยางของคนจึงนี้เป็นการแบ่งตามความเชื่อเก่าที่มีมาแต่เดิม ส่วนคนไทยในประเทศไทยนั้น เมื่อได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธก็แบ่งขวัญออกเป็น 2 ส่วนเช่นกัน แต่เป็นการแบ่งที่แตกต่างไปและเป็นการนำคำภาษาบาลีสันสกฤตเข้ามาเพิ่มในภาษาคำว่า “วิญญาณ” ใช้อ้างถึง “ขวัญ” ของคนที่ตายแล้ว ถ้าคนยังไม่ตาย เช่น เพียงเจ็บป่วยอยู่และขวัญออกจากร่างไป ก็จะมีการทำพิธีเรียกขวัญของคนป่วยให้กลับคืนมา แต่เมื่อคนตายแล้วคนไทยในประเทศไทยจะเปลี่ยนไปใช้คำว่า “วิญญาณ” แทน

สำหรับคนไทยสมัยใหม่ที่ไม่เชื่อเรื่องขวัญคำว่า “ขวัญ” ในปัจจุบันหมายถึง “กำลังใจ” เท่านั้น

(เจ้าพ่อ) หลีกเมือง-พระเสื้อเมือง

เสฐียรโกเศศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเมืองสวรรค์และผีसांगเทวดา (พ.ศ.2503 หน้า 318) ว่า ผีหรือเทวดาหลีกเมืองและพระทรงเมืองน่าจะเป็นองค์เดียวกันแต่ว่าประกาศทางการมาแยกกันในภายหลัง และคนไทยมีความเชื่อเรื่องผีหรือเทวดาประจำเมืองมาแล้ว และท่านได้ยกตัวอย่างพระบรมราชโองการประกาศเทพารักษ์ให้กำจัดผีปีศาจครั้งกรุงธนบุรี ให้เห็นว่ามีการกล่าวถึง ผีปีศาจ พระเสื้อเมืองพระทรงเมือง และเทวดาต่างๆอย่างไรบ้าง ดังนี้

“ด้วยนารายณ์แห่งภาคจากกระเศียรสมุทร มีภูษงค์เป็นอาศน์ มีสามาธเป็นอาทิ มีจิตอุปารศีลเป็นองค์ทรงธาตุทั้งสี่เป็นอาวุธ มีศีลห้าเป็นปริโยสาร คือองค์พระอิศวรประสิทธิ์ประสาทการแผ่นดิน เทพยเจ้าประชุมเชิญลงมาอุบัติ อุบัติทวาสัจจอารมณ์ บัดนี้แจ้งลงมาว่าผีโป่งผีป่าปีศาจราชทูต ทำร้ายแก่ไพร่ฟ้าประชากรข้าทูลลอองพระบาทฯ ผู้ไปมากิจราชการถึงแก่ชีวิตเป็นอันมาก ฝ่าย พระเสื้อเมืองพระทรงเมือง ภูมิเทวดา อารักษ์เทวดา พฤกษเทวดา อากาศเทวดา ก็ละเมินเสียไม่กำจัดปีศาจราชทูตสังหารกรรม ออกไปนอกขอบขันธเสมา ครั้นจะให้ลงโทษ ยังมีได้มีกฎหมายขึ้นไป ให้ยกไว้ แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า ให้พระเสื้อเมืองพระทรงเมือง ภูมิเทวดา อารักษ์เทวดา พฤกษเทวดา อากาศเทวดา มิเป็นใจช่วยการแผ่นดิน คบผีพาลทำร้ายแก่ข้าทูลลอองฯสมณพราหมณาไพร่ฟ้าประชากรไซ้ ก็จะให้ลงโทษขับเสียจากราชนิเวศน์ ออกไปอยู่นอกขอบขันธเสมาประการหนึ่งจะฆ่าเสียด้วยพระเวทย์พระมนต์ของพระสยามภูญาณ ให้ถึงแก่ชีวิตตามโองการพระอิศวรเป็นเจ้าและให้ พระเสื้อเมืองพระทรงเมือง ภูมิเทวดา อารักษ์เทวดา พฤกษเทวดา อากาศเทวดา จงเป็นใจอภิบาลรักษาข้าทูลลอองฯ ผู้

รังกรมการสมณพราหมณ์อะนาประชาราษฎร จึงจะได้อยู่ราชฐานบ้านเมืองเป็นสุขตามรับสั่งฯ”

(คัดตามตัวสะกดการันต์ของเดิม)

เจ้าพ่อ “หลักเมือง” ของกรุงเทพฯ อยู่คู่กับ “พระเสื้อเมือง” ในศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ในบางจังหวัดก็เคยมีทั้งเจ้าหลักเมืองและพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง แต่ในปัจจุบันคงเหลือแต่เจ้าพ่อหลักเมืองเป็นส่วนใหญ่ ในแวดวงของเต่า โดยเฉพาะคนจีนนับถือและไหว้ “ผีดิน” ซึ่งเรียกว่า she⁴ คำนี้น่าจะตรงกับคำว่า “เสื้อ” ในภาษาไทยซึ่งใช้แปลว่า “ผี” หรือเทวดา เพราะในภาษาไทยมี เลื้อบ้าน เลื้อเมือง เลื่อนา ฯลฯ ดังปรากฏในกฎหมายปกครองบ้านเมืองใน มังรายศาสตร์ ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้ปริวรรตเป็นภาษาไทยกลางในปี พ.ศ.2521

“ผีเสื้อ” หรือ “ผีดิน” นี้ในแวดวงเต่าแบ่งไว้หลายระดับคือ มีเสื้อที่บูชาอยู่ในบ้านเรือน ในระดับหมู่บ้านและในระดับเมือง สำหรับคนไทย “เสื้อในบ้าน” คงได้กลายเป็น “ศาลเจ้าที่” หรือ “ศาลพระภูมิ” ไปแล้ว และในระดับหมู่บ้านก็มี “เลื้อบ้าน” และ “เลื้อเมือง” ตามลำดับ ในความเชื่อของเต่า “เสื้อ” เป็นผีของคนทั่วไปเป็นสิ่งที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้แต่ “หลักเมือง” อาจเปลี่ยนได้เพราะเป็นของคู่กับผู้ปกครอง ถ้าผู้ปกครองเปลี่ยนไปหรือเสียชีวิต ก็จะมีการเปลี่ยนหลักใหม่ให้ใช้แทนผู้ปกครองใหม่

เฉลว-ตะแหลลว-ตะเหลลว

William J. Gedney ค.ศ.1994 กล่าวถึง ta lew ในภาษาไทยดำ George Condominas (ค.ศ.1990) อธิบายคำว่า “ตะแหลลว” ในภาษาลาวว่าพบใช้ในภาษาไทยอื่นๆ ด้วย อาทิ ไทแดง ส่วนพจนานุกรมไทยชาว-เวียตนาม-อังกฤษ โดย Diêu Chinh Nhim และ Jean Donaldson ค.ศ.1968 ใช้คำว่า leo “เหลลว” โดยไม่มี ta แต่ทั้งหมดอธิบายความหมายเหมือนกันว่าเป็นไม้ไผ่สานเป็นรูปดาว 6 แฉก ใช้ปักในทุ่งนาที่ประตุมุ่บ้าน ที่ประตุมุ่เรือนหรือในเรือน(บ้าน) เพื่อป้องกันภูติผีปีศาจ และสัตว์ร้าย ในบางครั้งใช้เป็นเครื่องหมาย “ห้ามเข้า” เช่นถ้าติดไว้ที่ประตุมุ่บ้านแสดงว่าคนในหมู่บ้านกำลังทำพิธีห้ามคนนอกเข้าหรือถ้าติดไว้ที่ประตุมุ่เรือน(บ้าน) แสดงว่ามีเด็กเกิดใหม่ห้ามคนนอกเข้าบ้าน

“ตาเหลลว” นี้ชาวบ้านและชาวนาในภาคเหนือและภาคอีสานยังคงใช้อยู่ และใช้ด้วยจุดประสงค์เดียวกันกับคนไทกลุ่มอื่นๆ ที่กล่าวไปข้างต้น

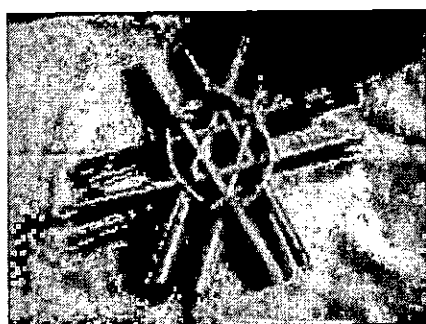
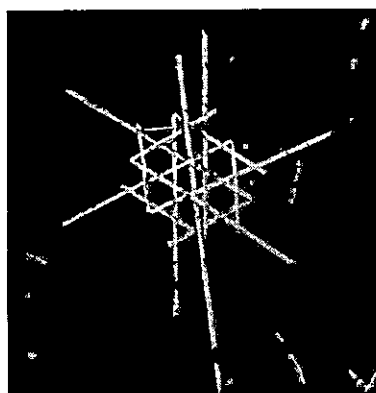
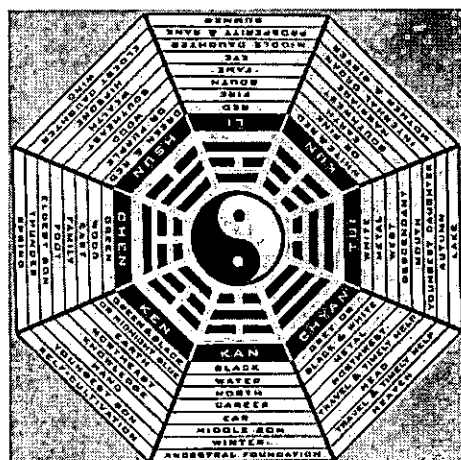
คนจีนใช้ยันต์ 8 เหลี่ยมที่เรียกว่า ปากั่ว หรือโปยช่วยในลักษณะเดียวกันนี้ และนิยมติดไว้ที่ประตูบ้านหรือตามทางแยก ในแวดวงเต๋าในปากั่วนี้มีการบอกทิศ ธาตุ สีประจำทิศ และคำลำดับญาติ (ดูรูป) ซึ่งทั้งหมดนี้ใช้ประกอบการทำนายเหตุการณ์ หรือโชคชะตาและการทำสมาธิหรือเดินลมปราณ ซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญในศาสนาเต๋า

ในบทความนี้ ผู้เขียนก็ยังไม่พอใจกับคำอธิบายของตนเองว่าคำว่า “เฉลว-ตะแหลว” สัมพันธ์กับ “ปากั่ว” อย่างไร ในเบื้องต้นขอตั้งข้อสังเกตว่า “หน้าที่” และ “การใช้” ของของ 2 สิ่งนี้เหมือนกัน แต่ในหมู่คนไท-ไทย “ตะแหลว” โดยทั่วไปมี 6 เหลี่ยม ซึ่งอาจเป็นพัฒนาการใหม่เฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากของจีน ในด้านวัสดุกลุ่มที่ใช้ไม่ใ้หมักทำเป็นรูปดาว 6 มุม และรูปร่างของ “ตาแหลว” จะดูเป็นมุมเป็นเส้นตรง (ดูรูป) ส่วนกลุ่มที่ใช้เชือกหรือหวาย (กลุ่มในเวียดนามและจีน) ทำจะได้ “ตะแหลว” ที่มีทรงกลมมน (ดูรูป) ในด้านภาษา ส่วนที่เป็น 6 มุมนี้อาจอธิบายว่าเกี่ยวข้องกับคำจีนได้คือคำว่า liu⁴ “6” และในแวดวงเต๋า มีคำว่า “6” ที่มีความสำคัญ 2 ประการคือ “6” หมายถึงพลังทั้ง 6 ของหยินกับหยาง ประกอบด้วย : เย็น ร้อน แล้ง ชื้น ลม และไฟ และ “6” หมายถึง เส้นหยาง (—) เส้นหยิน (--) ที่ประกอบกันเป็นกลุ่ม 6 แบบในยันต์ 8 เหลี่ยม (ปากั่ว) ดังนี้ ≡ ≡ ≡ ≡ ≡ ≡

คำจีนอีกคำหนึ่งซึ่งอาจเป็นที่มาของคำว่า “แหลว” หรือ “แหลว” ได้คือคำว่า ling³ ในคำประสม ling pai มีความหมายว่า “คทาคำสั่ง” โดย ling หมายถึงคำสั่ง พระเจ้าหรือเต๋าทรงเป็นผู้ใช้คทานี้ในการประกอบพิธีต่าง ๆ เพื่อบอกทิศทางและกำกับคำสั่ง (Holm, ค.ศ.2003 หน้า 29) ling³ ในพจนานุกรมของ Matthew หมายถึง “ประกาศคำสั่ง คำห้าม” ซึ่งเป็นความหมายที่ใช้ได้ดีกับ “ตะแหลว” ซึ่งใช้ “บอกอาณาเขต” และ “ห้ามเข้า”

ผู้เขียนไม่ได้เสนอการเทียบเสียง เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำว่า “ตะแหลว” กับคำจีน เพราะไม่แน่ใจว่าควรจะใช้ภาษาจีนถิ่นใด และผู้เขียนมีความเห็นว่า “บริบท” ของการใช้คำนี้ชัดเจน คือเป็นเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อของเต๋าซึ่งเห็นได้ชัดเจนกว่าการเทียบเสียง

ประการสุดท้ายผู้เขียนยังคงค้นคว้าอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับเรื่องเต๋าและสังคมไทย ผลการศึกษาและการวิเคราะห์คงจะต้องปรับเปลี่ยนอีกในวันข้างหน้า ถ้าผู้อ่านท่านใดมีข้อมูลและมีความคิดเห็นที่ต้องการแลกเปลี่ยนในเรื่องนี้ ผู้เขียนมีความยินดีอย่างยิ่งที่จะรับฟัง และแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน

บรรณานุกรม

- ประเสริฐ วน นคร พ.ศ.2521 มังรายศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
เสฐียรโกเศศ. พ.ศ.2503. เมืองสวรรค์และผืนสาบเหวตา. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
สรัสวดี อ๋อง. พ.ศ.2539 ตำนานเมืองน่าน ฉบับพระเกิด. ปวีวรรณ. กรุงเทพฯ :
อัมรินทร์พรินติ้ง.
Ahom Buranji. ค.ศ.1985. Translated and edited by by Rai Sahib Golap Chandra
Barua. Guwahati: Spectrum Publications.
Condominas, Georges. *From Lawa to Mon, from Saá to Thai*. Translated
by Stephanie Anderson, Maria Magannor, and Gehan Wijeyewardene.
Edited by Gehan Wijeyewardene. Research School of Pacific Studies.
Canberra: The Australian National University.
Dang Nghiem Van, Chu Thai Son, Luu Hung. ค.ศ.1993. *Ethnic Minorities in
Vietnam*. Hanoi: The Gioi Publishers.
Gedney, William J. ค.ศ.1994. *Gedney's Southwestern Tai Dialects*. ed. by Thomas
John Hudak. Michigan papers on South and Southeast Asia. No. 42. Center for
South and South East Asia. The University of Michigan.
Gogoi, Lila. ค.ศ.1971. *The Tai Khamtis*. Ed. by Lila Gogoi. Calcutta : Nabajiban
Press.
Granet, Marcel. ค.ศ.1975. *The Religion of the Chinese People*. New York : Harpes &
Row Publishers.
Holm, David. ค.ศ.2003. *Killing a Buffalo for the Ancestors*. Southeast Asia
Publications. Center for Southeast Asian Studies. De Kalb: Northern
Illinois University.
Huard Pierre and Maurice Durand. ค.ศ.1998. (Third Edition). *Viet Nam Civilization
and Culture*, Hanoi: Ecole Française D'extrême Orient.
Jochim, Christian. ค.ศ.1986. *Chinese Religions*. New Jersey : Prentice-Hall.
Manomaiwibool, Prapin. ค.ศ.1975. *A Study of Sino-Thai Lexical Correspondences*.
Ph.D. Thesis. University of Washington.

- Luo, Yong Xian. ค.ศ.1997. **The Subgroup Structure of the Tai Languages.** A Historical Comparative Study. Journal of Chinese Linguistics, monograph series number 12.
- _____, ค.ศ.1999. **A Dictionary of Dehong, Southwestern China.** Research School of Pacific and Asian Studies. Canberra: The Australian National University.
- Maspero, Henri. ค.ศ.1981. **Taoism and Chinese Religion.** Translated by Frank A. Kiernan Jr.. Amherst : The University of Massachusetts Press.
- Nguyen Tu Chi. ค.ศ.1972. "A Muong Sketch" ใน **Ethnographical Data**, vol.1., Vitnamese Studies.
- Pourret, Jess G. ค.ศ.2002. **The Yao.** The Mien and Mun Yao in China, Vietnam, Laos and Thailand. Bangkok: River Books.
- Robinet, Isabelle. ค.ศ.1997. **Taoism.** Growth of a religion. Translated by Phyllis Brooks. Stanford: Stanford University Press.
- Taylor, Keith Weller. 1983. **The Birth of Vietnam.** Berkeley. Los Angeles. London: University of California Press.